

Životné prostredie miest krajín V4

Medzinárodná konferencia Životné prostredie miest krajín V4, organizovaná 6. – 7. júna 2013 v Žiline Slovenskou agentúrou životného prostredia, Centrom tvorby krajiny, environmentálneho vzdelávania a výchovy, odborom starostlivosti o mestské životné prostredie v Žiline, sa konala s cieľom podporiť implementáciu Tematickej stratégie o mestskom životnom prostredí a environmentálnych programov EÚ a OSN, ktorých zámerom je zlepšiť životné prostredie v mestách a zabezpečiť obyvateľom miest kvalitu života pri súčasnom rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja s ohľadom na ekonomické a sociálne oblasti rozvoja miest. Konferenciu financoval Medzinárodný vyšehradský fond, ktorého poslaním je napomáhať a šíriť rozvoj úzkej spolupráce medzi občanmi a inštitúciami krajín V4, ako aj medzi regiónom V4 a inými krajinami.

Konferenciu s medzinárodnou účasťou zástupcov krajín V4 otvoril riaditeľ pre stratégiu a projekty Slovenskej agentúry životného prostredia Ing. Martin Lakanda. Privítal partnerov projektu z Maďarska, Poľska, Česka, zástupcov odborných organizácií, orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy, odbornej aj neodbornej verejnosti, predstaviteľov Medzinárodného vyšehradského fondu a ďalších vzácnych hostí. Vo svojom prejave obzornil prítomných s aktivitami SAŽP v oblasti riešenia životného prostredia miest SR. Upozornil na najzávažnejšie environmentálne problémy našich miest. Podotkol, že európske mestá zároveň určujú normy udržateľného rozvoja miest a často prichádzajú s priekopníckymi inovatívnymi riešeniami environmentálnych problémov. Pre stále rastúci počet európskych miest predstavuje udržateľnosť z hľadiska životného prostredia ústredný prvok ich stratégií rozvoja. Význam týchto tém sa odrážal aj v návrhu 7. environmentálneho akčného programu, v ktorom boli problémy miest zahrnuté do prioritného cieľa č. 8: Posilniť udržateľnosť miest v EÚ. Jeho hlavným cieľom je zabezpečiť do roku 2020 implementáciu politiky udržateľného mestského územného plánovania a projektovania v EÚ.

Podčiarkol, že SAŽP organizuje túto konferenciu s cieľom informovať mestské samosprávy a širokú verejnosť o environmentálnych problémoch miest krajín V4, ale najmä o príkladoch dobrej praxe a nových trendoch v zlepšovaní kvality životného prostredia v mestách. Cieľom konferencie je vytvoriť platformu odborníkov, inštitúcií a predstaviteľov samospráv krajín V4 na prezentáciu názorov a aktivít miest, odporúčení osvedčených postupov pre hlavných aktérov strategického plánovania, environmentálneho manažmentu miest krajín V4. Uviesť do praxe poznatky o životnom prostredí získané na odbornej báze a prostredníctvom najlepších príkladov inšpirovať účastníkov k neodkladnej a aktívnej angažovanosti.

Ing. Martin Lakanda

MA Marzena Wozniak-Trojanowska z medzinárodného centra pre miestny rozvoj CIFAL Plock z Poľska predstavila činnosť centra. CIFAL je program UNITAR-u na podporu miestneho rozvoja so zreteľom na trvalo udržateľný rozvoj. Pozostáva z 9 centier nachádzajúcich sa po celom svete, a cieľom programu je pomôcť zainteresovanej verejnosti dosiahnuť cieľ trvalej udržateľnosti na miestnej úrovni. Predstavila urbánne plánovanie v meste Plock s dôrazom na životné prostredie, upozornila na problémy mesta pri rozširovaní svojich obytných štruktúr najmä v súvislosti s prítomnosťou veľkého komplexu ropnej rafinérie v tomto meste a v dôsledku ekonomických faktorov – vysokých cien bývania v centre, na základe čoho sa mesto rozširuje vo svojich okrajových častiach, čo spôsobuje problémy v doprave obyvateľov do práce atď.

Exkurzia v Rajeckých Tepličiach

V meste sa rozvíja cyklistická infraštruktúra, no obyvatelia preferujú automobily. CIFAL Plock sa snaží zvyšovať environmentálne povedomie každoročnou októbrovou akciou zvyšovania cyklistickej mobility.

RNDr. Michal Bittner, PhD., z Prírodovedeckej fakulty Masarykovej univerzity, Centra pre výskum toxických látok v prostredí v Brne, Česká republika, uviedol svoju prezentáciu *Súvislosti kvality ovzdušia a kvality života obyvateľov mesta Brna a obce Hostětín*. Rozobral situáciu kvality ovzdušia v Brne. Problematickým ukazovateľom je prašnosť (PM_{10} , $PM_{2.5}$) a koncentrácia prízemného ozónu najmä v okrajových častiach mesta, ďalej vysoké koncentrácie oxidu dusičitého v centrálnej časti mesta, kde sú tiež lokalizované vysoké koncentrácie aromatických uhľovodíkov. Hlavným zdrojom znečistenia ovzdušia v Brne je doprava. Riešenia týchto problémov sú postupné. Pred tromi rokmi sa zrekonštruovala spaľovňa odpadu, ktorá slúži aj ako kotolňa, mesto podporuje nákup kotlov s nižšími emisiami oxidov dusíka, buduje nové cyklotrasy, pracuje na zatriaktivneníestskej hromadnej prepravy. Medzi ďalšie formy boja proti prašnosti patrí kropenie ulíc, zákaz používania záhradných dýchadiel, znižovanie prašnosti priemyselnej výroby, zvyšovanie podielu zelených plôch so stromami.

Znečistenie vodných zdrojov sa v Brne prejavuje vo vodnej nádrži Brno, kde došlo k premnoženiu siníc. Na zlepšenie kvality vody realizovali dvojfázový projekt Čisté povodie rieky Svratka, ktorým sa podarilo obnoviť zdravé ekosystémy vo vodnej nádrži, t. j. znížiť a udržať počet cyanobaktérií pod hygienickým limitom, čo prinieslo ekonomické efekty – zvýšili sa miestne investície, príjmy zo služieb, čo sociálneho hľadiska sa zvýšila spokojnosť obyvateľov s rozšírením možností rekreácie a zlepšením služieb.

Znečistenie ovzdušia v obci Hostětín spôsoboval veľký počet lokálnych kotolní. Obec sa rozhodla vybudovať centrálnu kotolňu na drevo v spolupráci s ekologickým inštitútom Veronica, čo sa prejavilo v lepšej kvalite ovzdušia, znížení emisii CO_2 , úspore fosílnych palív a energie, v nezávislosti od cien fosílnych palív, lacnejšom teple pre spotrebiteľov a pod. Sociálny prínos spočíva v zvýšení znalostí o obnoviteľných zdrojoch energie, vyššej kvalite života a tiež v možnostiach zamestnania.

Pri obci Hostětín sa nachádza vodná nádrž slúžiaca ako vodný zdroj, na jeho ochranu bola v jej povodí v roku 1966 vyhlásená stavebná uzáva. Rozhodlo sa o stavbe koreňovej čističky odpadových vôd. Environmentálne prínosy tohto projektu sú: citlivé zakomponovanie technológie do krajiny, úspora elektrickej energie, vhodnosť aj pre zriadenú odpadovú vodu. Ekonomické prínosy sú nízke operačné náklady, nie je potrebné separovať splaškovú a dažďovú kanalizáciu, sociálne prínosy spočívajú v zrušení stavebnej uzávery, pracovných príležitostiach a vzniku nového zaujímavého verejného priestoru.

Záverom zdôraznil, že rozdiely v problematike znižovania znečistenia ovzdušia a vôd vo veľkom meste a na dedine sú prevažne v technologickom riešení, pričom tieto riešenia môžu byť ekonomicky výhodné a záleží najmä na samospráve a občanoch. Vyriešenie problémov, spočívajúcich v environmentálnom pilieri trvalo udržateľného rozvoja, často priamo ovplyvňuje sociálny aj ekonomický pilier tohto rozvoja.

Za Ministerstvo životného prostredia SR vystúpil RNDr. Jozef Klinda, ktorý sa venoval problematike zmien miest v časovom horizonte, ich rozširovaní a zahusťovaniu v celosvetovom merítku, čo spôsobuje negatívny vplyv na životné prostredie obyvateľov, žijúcich v mestách. Bez nazerania na mesto „zvnútra“, pochopenia jeho infraštruktúry, potrieb, obyvateľov, vplyvov na okolie nie je možné riešiť túto problematiku, pretože mesto samo ako celok je environment so svojou štruktúrou. V akom je stave, to je výsledok starostlivosti oň. Táto starostlivosť primárne vychádza z politiky samosprávy mesta. Cieľom environmentálneho plánovania (ekonomického, územného) je zlepšiť životné podmienky obyvateľov, tiež zlepšiť bezpečnosť obyvateľov miest, prístup k službám, regulovať aj vzhľad miest a podobne. Sociálne a ekonomické piliere trvalo udržateľného rozvoja sa nachádzajú vo vnútri environmentu, čiže sú jeho súčasťou. Mestá sú človekom vytvorené environmentálne systémy, ak sa narušia, vzniknú krízy a z kríz kolapsy. Svoju prednášku ukončil citátom z knihy Mojžišovej: „Podme, vystavme si mesto a vežu, ktorej vrch by siahal po nebesá, a tak si urobíme meno, aby sme neboli roztratení po celej Zemi.“

Ing. Anna Kyselová z Mestského úradu v Žiline predstavila nový územný plán mesta Žilina, konkrétne zelenú infraštruktúru, prvky územného systému ekologickej stability na ploche mesta, ako napríklad legislatívne chránené lokality, chránené stromy a ďalšie parkové a zelené plochy mesta. Oboznámila poslucháčov o manažmente týchto plôch, návrhoch ich revitalizácie, problémoch, spojených s neodborným ošetrovaním zelene a tiež o riešeniach komunikácií a parkovacích plôch v nadväznosti na zelené plochy mesta. Záverom vyjadrila optimizmus v súvislosti s ďalším rozširovaním zelenej infraštruktúry v Žiline, podopretý realizáciou parkovej plochy na mieste bývalej cestnej komunikácie.

Ing. Marián Gogola, PhD., z Katedry cestnej a mestskej dopravy Žilinskej univerzity rozobral problematiku individuálnej automobilovej dopravy, ktorá v celoeurópskom merítku predstavuje významne negatívnu súčasť životného prostredia miest, nakoľko dochádza nielen k znečisťovaniu ovzdušia a ďalších zložiek životného prostredia, ale aj k nepriamym ekonomickým stratám z dôvodov straty času v dopravných zápchach nielen u prepravovaných osôb, ale aj tovarov. Predstavil riešenia preplnených ciest formou využitia prostriedkov individuálnej prepravy, ktoré sú efektívnejšie, najmä vzhľadom k objemu prepravného prostriedku vo vzťahu k počtu prepravovaných osôb. Uviedol aj koncepciu personalizácie nepriamych nákladov, spojených s preferenciou individuálnej automobilovej prepravy, t. j. na jednej strane automobil prináša komfort, na druhej strane ich vysoký počet znefunkčňuje samotnú dopravnú infraštruktúru, čo je potrebné adresne riešiť. Prezentoval viacero príkladov riešenia spomenutých problémov v mestách okolitých krajín (požičiavanie bicyklov, elektrobicykle, infraštruktúra pre elektroautomobily, park+ride systém). Zásadným prvkom preferencie alternatívnych druhov prepravy je bezpečnosť cestnej premávky smerom k najzraniteľnejším účastníkom (chodci, cyklisti), v čom má Slovensko zatiaľ rezervy, a je možné ju riešiť kvalitnými dopravnými projektami, prostriedkami aktívnej aj pasívnej bezpečnosti. Postupným využívaním prostriedkov zelenej prepravy sa mestá stávajú lepším prostredím pre život a napomáhajú dosahovaniu cieľov trvalej udržateľnosti, pričom rozhodnutie ísť týmto smerom závisí od aktivít miestnej samosprávy.

Súčasťou konferencie bola aj výstava posterov a fotografií s tematikou mestského životného prostredia

Hlavný architekt mesta Komárom Arch. József Siklósi z Maďarska prezentoval niekoľko príkladov vlastnej tvorby v súlade s trvalo udržateľným rozvojom. Predstavil viacero príkladov revitalizácie verejného priestoru v mestách. Na príklade centra mesta Dunajská Streda demonštroval, ako sa za socializmu necitlivo stavali panelákové bytové domy v ostrom kontraste s historickým centrom. Revitalizáciou tohto námestia sa dosiahol lepšie prepojenie rôznych typov architektúry a tiež sa vylepšil verejný priestor s dôrazom na krajinu a životné prostredie mesta.

V Piliscsabe sa zaoberal veľkým projektom – premenou sovietskych vojenských budov na objekt katolíckej univerzity. Vytvoril projekt, ktorý zachováva časť pôvodnej stavby a novonavrhované časti budov sú postavené s použitím tradičných materiálov – kameň, drevo, pričom tvar niektorých častí budov skopiroval zo starých maďarských kostolov. Na záver ešte prezentoval revitalizáciu nepoužívaných budov na vidieku, ktoré boli prinavrátené do života a opätovne sa používajú pre účely obyvateľov.

Ing. Marián Gogola, PhD.

Ing. Rastislav Staník zo Slovenskej agentúry životného prostredia hovoril o medzinárodnej podpore a stratégii pre udržateľné mestá programu OSN HABITAT. Načrtnul environmentálne podmienky a problémy, ktorým mestá čelia a ktoré samy vytvárajú, od ekonomických príležitostí až po sociálnu nerovnováhu. Programy UN-HABITAT sú navrhnuté tak, aby napomáhali tvorcom politik a miestnym komunitám získať znalosti v oblasti ľudského osídlenia, bývania a problematiky miest a najsť funkčné a trvajúce riešenia v oblasti bývania s dôrazom na jeho trvalú udržateľnosť.

Stratégia Globálneho akčného plánu Agendy Habitat, prijatého 171 krajinami v Istanbuli, 1996, obsahuje 100 záväzkov a 600 odporúčaní ohľadom ľudských sídel. Je založená na vytváraní legislatívneho, inštitucionálneho a finančného rámca, ktorý umožní súkromnému sektoru, mimovládny organizáciám a občianskym združeniam, aby plne prispievali k dosiahnutiu cieľa primeraného bývania pre všetkých a trvalo udržateľného rozvoja. Na Slovensku sú tieto ciele prevzaté do dokumentov: Koncepcia územného rozvoja Slovenska, Koncepcia štátnej bytovej politiky, Národný plán regionálneho rozvoja SR a Národný akčný plán rozvoja osídlenia a bývania. Na monitorovanie a koordináciu implementácie Agendy Habitat v SR bol zriadený stály poradný orgán – Národný výbor HABITAT-u. Záverom zdôraznil, že lokálne riešenia v oblasti mestského životného prostredia a bývania sú kľúčom k úspechu, medzinárodná stratégia je tvorená, vytvorená a dostupná a úspech pri riešení environmentálnych problémov ľudských sídel závisí od krajín samotných a ich prístupu.

Závbery

Účastníci konferencie prijali tieto závery: Konferenciou bola vytvorená odborná medzinárodná platforma pre inštitúcie, miestnu samosprávu a odbornú verejnosť na prezentáciu názorov, poznatkov, príkladov najlepšej praxe a aktivít v oblasti mestského životného prostredia krajín V4 s cieľom zlepšovať a zabezpečiť kvalitu života obyvateľov miest. Účastníci Medzinárodnej konferencie Životné prostredie miest krajín V4 vzájomne zdieľali poznatky a skúsenosti v oblasti mestského životného prostredia a tieto poznatky budú aplikovať na lokálnej úrovni smerom k trvalo udržateľnému rozvoju miest.

Účastníci konferencie, vrátane partnerov, vyjadrili svoju spokojnosť s predmetom, priebehom aj závermi konferencie a prejavili záujem pokračovať v tvorbe a udržiavaní platformy na prezentáciu environmentálneho manažmentu, príkladov dobrej praxe v mestskom životnom prostredí a urbánneho plánovania miest krajín vyše-hradskej skupiny.

Ing. Marta Slámková a Ing. Rastislav Staník, Slovenská agentúra životného prostredia